basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN/
NASIONALE SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

AFRIKAANS HUISTAAL V1

MEI/JUNIE 2026

PUNTE: 70

TYD: 2 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 14 bladsye.

Kopiereg voorbehou

INSTRUKSIES EN INLIGTING

1. Hierdie vraestel bestaan uit DRIE afdelings:

   AFDELING A: Leesbegrip (30)
   AFDELING B: Opsomming (10)
   AFDELING C: Taalstrukture en -konvensies (30)

2. Beantwoord AL die vrae.

3. Begin ELKE afdeling op 'n NUWE bladsy.

4. Trek 'n streep ná elke afdeling.

5. Nommer elke antwoord korrek volgens die nommeringstelsel wat in hierdie vraestel gebruik is.

6. Laat 'n reël oop ná elke antwoord.

7. Skenk veral baie aandag aan spelling en sinskonstruksie.

8. Voorgestelde tydsindeling:

   AFDELING A: 50 minute
   AFDELING B: 30 minute
   AFDELING C: 40 minute

9. Skryf netjies en leesbaar.

AFDELING A: LEESBEGRIP

VRAAG 1

Lees en kyk na die volgende tekste en beantwoord die vrae wat daarna volg.

TEKS A: ARTIKEL

DIE TOEKOMS VAN DIE MENSDOM HANG AAN 'N DRAADJIE

Die meeste van die aarde se lewegewende eienskappe is naby breekpunt.

1 "Ons is op die rand van 'n onomkeerbare klimaatkrisis. Ons ervaar sonder twyfel 'n globale noodtoestand." Só lui die inleiding tot die jongste klimaatverslag, "The 2024 State of the Climate Report" wat in die *BioScience*-tydskrif gepubliseer is.

2 Die 14 outeurs van die verslag (onder wie proff. William Ripple van die Departement Bosbou-ekostelsels aan die Oregon-Universiteit, Sefan Rahmstorf van die Instituut vir Navorsing oor Klimaatimpak aan die Potsdam-Universiteit in Duitsland, en Michael Mann van die Departement van Omgewingswetenskap aan die Universiteit van Pennsilvanië) skryf: "Ons betree nou 'n onbekende, nuwe fase van die klimaatkrisis."

3 In 2023 het hulle 35 van die aarde se lewegewende eienskappe (bv. water, oseane, atmosfeer, temperatuur, chemiese samestelling) gemeet en bevind 25 daarvan is in 'n "kritieke toestand".

4 Hierdie bevindinge is nie 'n verrassing nie: Daar is vir langer as vyf dekades voorspel dat die klimaat drasties gaan verander – nog voordat daar enige tekens daarvan was. Ten spyte van al hierdie waarskuwings is die mens steeds besig om in die verkeerde rigting te beweeg: uitlaatgasse weens die verbranding van olie, steenkool en gas het in 2023 en 2024 'n hoogtepunt bereik.

5 Boonop neem die wêreldbevolking daagliks met sowat 200 000 mense toe. Die getal skape en beeste op aarde neem elke dag met sowat 170 000 toe. Al hierdie faktore dra by tot die ongelooflike hoeveelheid kweekhuisgasse wat in die atmosfeer is. Die inperking van kweekhuisgasse is een van die sake waartoe wêreldleiers hulle reeds verbind het. Tog lyk dit asof die aarde se temperatuur teen die einde van die eeu gemiddeld 2,7 °C hoër gaan wees.

6 Die verslag beskryf hierdie toename in kweekhuisgasse as tragies. Die planeet se klimaat is onherroeplik verander, in 'n mate wat nog nooit in die geskiedenis gesien of ervaar is nie. Hierdie vinnige klimaatveranderinge veroorsaak dat die mens ooggetuies word van die werklikheid wat voorspel is.

7 Wetenskaplikes het 28 kantelpunte (wanneer 'n belangrike besluit geneem moet word voordat die situasie heeltemal handuit ruk) geïdentifiseer. Van die kommerwekkende feite wat uitgelig is, sluit in: Die verbranding van veral steenkool wat van 2022 tot 2023 met 1,5% gestyg het en die verbruik van fossielbrandstowwe vir energie wat steeds 14 keer hoër as dié van son- en windenergie is. Die temperatuur van die aarde styg gevolglik teen 'n tempo. Dit blyk dat 2024 die warmste jaar was sedert daar in 1850 met temperatuurmetings begin is.

8 Verder is klimaatverandering in die Arktiese gebied besig om die hidrologie te verander. Wetenskaplikes het opgemerk dat die water in Arktiese strome selfs besig is om te verkleur. Dit is oranje weens yster en ander giftige metale wat daarin beland as gevolg van die smelting van grondys.

9 Klimaatverandering is ook verantwoordelik vir verdorring. Verdorring is nie 'n sinoniem vir droogte nie. Dit is 'n permanente "toestand" waar lewensbelangrike vog afwesig is. "Droogtes eindig. Verdorring nie." Van 1990 tot 2020 het 4,3 miljoen km² van die aarde se grondgebied verdor.

10 Die navorsers sê as die internasionale gemeenskap nie gou van fossielbrandstowwe onafhanklik word nie, sal nog 3% van die wêreld se vogtigste gebiede in die volgende paar dekades verdor. Dit kan tot hongersnood en waternood lei, intense sand- en stofstorms, wegholbrande, siektes onder mens en dier, asook grootskaalse menslike migrasie. Daar word verwag dat 216 miljoen mense in ses streke van die wêreld voor 2050 na 'n ander plek in hulle land sal moet verhuis.

11 Navorsers stel voor dat die verbranding van olie, gas en steenkool en die oorverbruik van hulpbronne onmiddellik gestaak moet word. Metaanuitlaatgasse moet drasties verminder word. Mense moet eerder na 'n dieet van plante oorskakel.

12 Elise Tempelhoff, 'n omgewingsjoernalis, voel dat die verlede ons ingehaal het: Hoe koop jy skoon lug, water vir 'n rivier wat opgedroog het, of 'n spesie wat uitgesterf het? Moeder Aarde sê nou aan haar agtduisend miljard inwoners sy het genoeg gehad.

13 Volgens Elise waarsku Moeder Aarde dat sy genoeg gehad het van "vooruitgang" ter wille van geld. Sy het genoeg gehad van olie en gas wat uit haar binneste gepomp word, en van steenkool wat uit haar riviere, vleie en grasvelde gegrawe word om verbrand te word. Sý moes reeds te veel reënwoude prysgee. Daarom veg sy terug met storms, orkane, droogtes, brande, gletsers wat smelt en seevlakke wat styg. Só maak sy die lewe vir ons hier, in ons enigste huis, ondraaglik.

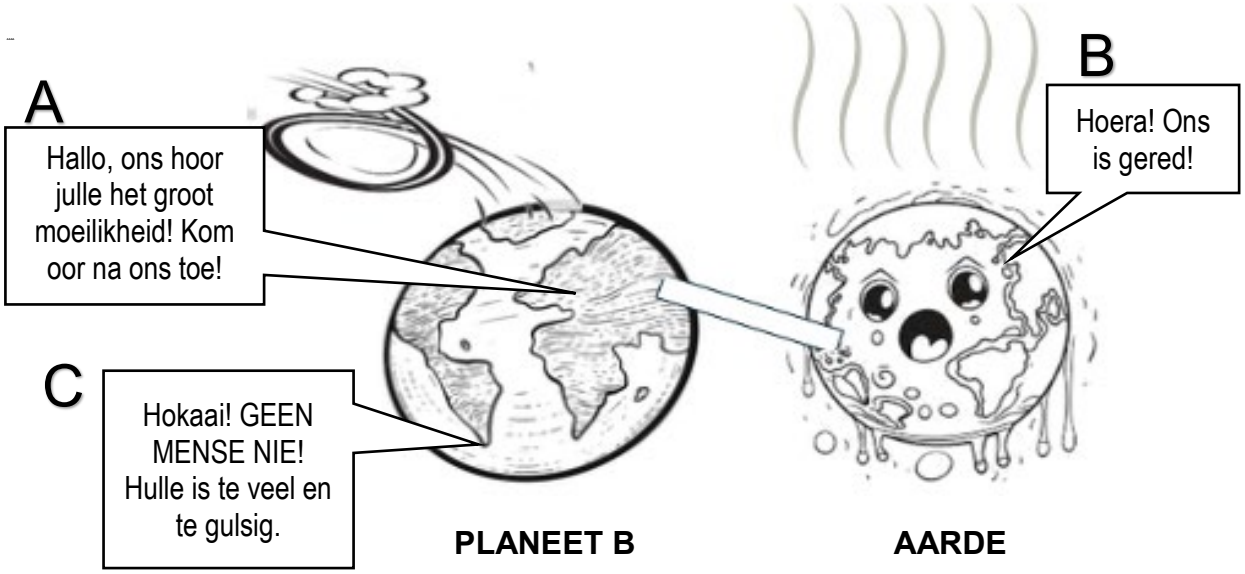
14 Wat nou?

15 Ons sal hand in eie boesem moet steek en met minder tevrede moet wees. Minder is genoeg.

[Aangepas uit https://www.netwerk24.com/20241126 en https://www.netwerk24.com/20241217-4]

TEKS B: VISUELE TEKS

1. AANGESIEN ONS NIKS SINVOLS AAN DIE
2. KLIMAATVERANDERING DOEN NIE, IS DIT GERUSSTELLEND
3. OM TE WEET DIE AARDE KAN STAATMAAK OP ...
4. **PLANEET B OM ONS TE RED!**



[Aangepas uit www.cartoonstock.com/directory/e/environmental_change.asp]

VRAE: TEKS A

1.1 Verwys na die titel, subtitel en paragraaf 1.

Skryf TWEE AFSONDERLIKE woorde uit paragraaf 1 neer wat enersyds die ernstige aard EN andersyds die omvang/grootte van die klimaatkrisis uithef. (2)

1.2 Verwys na paragraaf 3.

1.2.1 In watter opsig sou die weglating van die jaartal die artikel se trefkrag benadeel? (1)

1.2.2 Is die syfers wat genoem word genoegsaam om aan te dui dat die aarde in 'n noodtoestand is? Motiveer jou antwoord. (1)

1.2.3 Op watter manier sluit die inhoud van paragraaf 3 by die konnotatiewe betekenis van die titel aan? (1)

1.3 Verwys na paragraaf 4 en 5.

1.3.1 Watter afleiding kan oor die mense se reaksie op die voorspellings van die afgelope vyf dekades gemaak word? (1)

1.3.2 Watter DRIE faktore dra veral by tot die huidige rekordhoeveelheid kweekhuisgasse in die atmosfeer? (3)

1.4 "Die planeet se klimaat is onherroeplik verander ..." (Paragraaf 6)

Watter waarskuwing lê in dié woorde opgesluit? (1)

1.5 Waarom is dit ironies dat die mens 'n ooggetuie van die werklikheid word (paragraaf 6)? (1)

1.6 Verwys na paragraaf 7.

Met watter TWEE kommerwekkende feite bewys wetenskaplikes hulle siening oor die klimatologiese noodtoestand? Watter oplossing vir die opwekking van energie word geïmpliseer? (3)

1.7 Die klimaatverandering in die Arktiese gebied hou gelukkig nie vir Suid-Afrikaners gevolge in nie.

Evalueer die geldigheid van hierdie stelling. (1)

1.8 Verwys na paragraaf 9 en 10.

1.8.1 Waarom behoort die woorde: "Droogtes eindig. Verdorring nie." 'n skokkende uitwerking op die leser te hê? (1)

1.8.2 Watter VIER positiewe gevolge sal dit vir die mens hê, indien verdorring verhoed word? (4)

1.9 Is die invoeging van die retoriese vraag in paragraaf 12 effektief? Motiveer jou antwoord. (1)

1.10 Dink jy die personifikasie van "Moeder Aarde" in paragraaf 12 is geslaagd? Motiveer jou antwoord met TWEE redes. (2)

1.11 Verwys na paragraaf 13.

Op watter manier, volgens paragraaf 13, sal die mens bewys dat hy/sy "hand in eie boesem" (paragraaf 15) steek? (1)

VRAE: TEKS B

1.12 Watter visuele aanduidings toon TWEE vernietigende uitwerkings van klimaatverandering op die aarde? Dink jy die insluiting van die woorde in reëls 1 tot 4 is noodsaaklik? Motiveer jou antwoord. (3)

1.13 Wat word oor die mense op die aarde geïmpliseer deur die feit dat sekere inwoners van Planeet B hulle nie op hulle planeet verwelkom nie? (1)

VRAAG: TEKS A EN B

1.14 Verwys na die TWEE persepsies oor mense in spraakborrel C: "te veel" en "te gulsig" EN paragraaf 11 en 12 van TEKS A.

Bewys dié persepsies oor mense (TEKS B) met TWEE afsonderlike aanhalings van DRIE opeenvolgende woorde elk uit paragraaf 11 en 12 van TEKS A. (2)

TOTAAL AFDELING A: 30

AFDELING B: OPSOMMING

VRAAG 2

Lees die teks hieronder en maak 'n opsomming van die **SEWE riglyne wat jy moet volg om goeie werksverhoudings te verseker**.

LET WEL:
1. Jou opsomming moet in jou eie woorde (in volsinne) in paragraafvorm aangebied word en mag nie meer as **90 woorde** beslaan nie.
2. Jy moet EEN samehangende paragraaf skryf.
3. Dit is nie nodig om vir die opsomming 'n titel te gee nie.
4. Dui die getal woorde aan wat jy vir die opsomming gebruik het.

TEKS C

DIE WAARDE VAN GOEIE WERKSVERHOUDINGS

Om te werk is 'n voorreg, maar werk raak soms 'n las wanneer jy sukkel om met jou kollegas oor die weg te kom. Mense is sosiale wesens en dit is logies dat goeie verhoudings met kollegas tot groter produktiwiteit en lewensgeluk sal bydra. Hou die volgende riglyne in gedagte vir goeie verhoudings in die werkplek:

Eerstens moet jy onthou dat almal wat saam met jou werk 'n gemeenskaplike doel moet nastreef. Wanneer jy die gemeenskaplike doelwit bepaal het, moet julle doelgerig saamwerk om dit te bereik. Dit sal baie help om sterker en meer produktiewe werksverhoudings met ander te vestig. Selfs kleiner maatskappye met net vier of vyf personeellede kan nie bekostig om nie saam te werk nie.

Vertroue is seker die belangrikste bousteen in enige verhouding. Dit geld uiteraard ook by die werk. Onderlinge vertroue tussen kollegas skep 'n hegte band wat tot goeie samewerking en kommunikasie lei.

Diversiteit is die verskillende denkwyses waarvolgens mense hulle omgewing beleef. Faktore wat tot diversiteit kan bydra, is ouderdomsverskille, opvoeding en ook geslags- en rasverskille. Ten spyte van die verskille in denkrigtings moet mense mekaar se standpunte en sienswyses leer aanvaar, deur dit na waarde te skat.

Voorts is dit belangrik om in die werkplek erkenning aan personeellede se inisiatiewe te gee, want dan voel werknemers vry om spontaan met nuwe idees vorendag te kom. Dit is ook belangrik om te alle tye betroubaar te wees, sodat jou toesighouers jou morele standaarde en werksetiek raaksien. As jy byvoorbeeld onderneem het om 'n ding te doen, doen dit betyds en na die beste van jou vermoë.

'n Werknemer wat goed by 'n span inpas, speel 'n reuserol in die bereiking van die doelwitte van die organisasie, omdat hy die hele span ondersteun om die doelwitte te bereik. Jy moet daarom altyd baie bewus wees van hoe jóú werk die span om jou beïnvloed.

As jy 'n positiewe gesindheid het, sal dit beslis daartoe bydra dat jou verhouding met jou kollegas 'n hupstoot kry.

Indien jy hierdie riglyne volg, sal jy bydra tot 'n produktiewe en samehorige werksomgewing.

[Aangepas uit www.leef.co.za]

TOTAAL AFDELING B: 10

AFDELING C: TAALSTRUKTURE EN -KONVENSIES

VRAAG 3: ADVERTENSIE

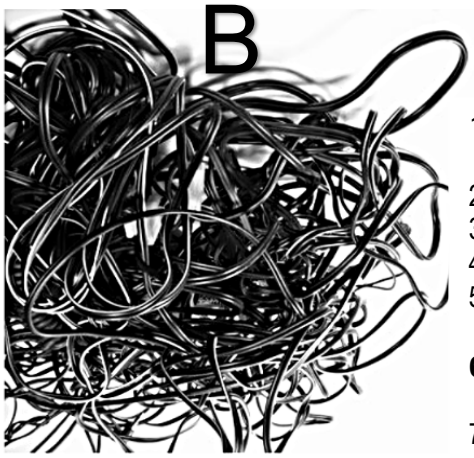
Bestudeer die advertensie (TEKS D) en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS D

A

gefrustreerd opgewerk kwaad?

B



C

1. Kry vinnige, draadlose internet binne 48 uur!

2. Om vir 'n internet-aansluiting te wag, is amper so opwindend
3. soos om na verf wat droog word, te sit en kyk. Jy het iBurst nodig.
4. Dis vinnige, draadlose breëband-internet en e-pos teen slegs
5. R579 per maand (1 gig).

6. **Gratis modem. Gratis aktivering. Gratis aflewering.**

7. Geen inspanning nie. Grootste beloning.

8. **Onmiddellike, vinnige, draadlose internet.**
9. **www.iburst.co.za**

iBurst

[Aangepas uit *Weg*, Oktober 2016]

VRAE: TEKS D

3.1 Op watter manier word visuele tegnieke EN woordgebruik onderskeidelik in die opskrif (A) gebruik om aandag te trek? (2)

3.2 Identifiseer die woord in reëls 1 tot 3 (C) wat met die visuele beeld (B) kontrasteer. (1)

3.3 Dink jy die gebruik van die vergelyking in reël 2 en 3 (C) is geslaagd? Motiveer jou antwoord. (1)

3.4 Kies die korrekte antwoord. Skryf slegs die vraagnommer (3.4) en die letter (A–D) neer, bv. 3.4 E.

Die korrekte lettergreepverdeling vir "breëband" (reël 4) is …

A breë-band.
B bre-ë-band.
C bre-ëb-and.
D breë-ba-nd. (1)

3.5 Gee TWEE redes waarom die invoeging van reël 6 funksioneel is. (2)

3.6 Gebruik die basisvorm/stam van <u>beloning</u> (reël 7) in 'n verklarende sin. (1)

3.7 Daar is 'n kontrasterende verband tussen die wit strepe wat deur die woorde in die opskrif getrek is, en reël 8.

Bewys hierdie stelling. (1)

3.8 Waarom is iBurst se verwagting dat voornemende kliënte hulle per e-pos moet kontak, onrealisties? (1)
[10]

VRAAG 4: STROKIESPRENT

Bestudeer die strokiesprent (TEKS E) en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS E



[Aangepas uit https://www.gocomics.com/calvinandhobbes/2019/03/24]

VRAE: TEKS E

4.1 Watter visuele aanduiding is daar in RAAMPIE 1 dat Kareltjie se ma na hom roep? (1)

4.2 Wat word met die woord "weer" in RAAMPIE 3 geïmpliseer? (1)

4.3 Op watter manier maak die strokiesprentkunstenaar seker dat die onderwyseres se emosie in RAAMPIE 4 oorgedra word? (1)

4.4 Hoe word die boelie-stereotipering in RAAMPIE 5 deur middel van die visuele uitbeelding versterk? (1)

4.5 Verander die woord "speel" (RAAMPIE 6) na 'n teenwoordige deelwoord en gebruik dit in 'n verklarende sin. (1)

4.6 Verwys na RAAMPIES 6 tot 8.

Watter tipe sinne oorheers die ouers se kommunikasie met Kareltjie? Hoe word die ouers deur middel van hierdie woorde gekarakteriseer? (2)

4.7 Verwys na RAAMPIE 11 en 12.

Waarom is die verwagting wat die ma in RAAMPIE 11 skep ironies? (1)

4.8 Vind daar enige karakterontwikkeling by Kareltjie in hierdie strokiesprent plaas? Motiveer jou antwoord EN dui aan in watter opsig RAAMPIE 12 EN RAAMPIE 2 se woorde 'n ooreenkoms toon. (2)
[10]

VRAAG 5: ARTIKEL

Bestudeer die artikel (TEKS F) hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS F

EK BESTEL (5.1) LIEFS 'N (5.2) UBER*, DANKIE.

1 Dit is senutergend om te leer motor bestuur. Abigail George onthou hoe sy aan die (5.3) diep kant van Gqeberha se besige strate ingegooi is.

2 Ek was sestien toe Ma my opgewonde vertel dat my eerste (5.4) motor buite staan. Dit was ons ou Ford Escort-rammelkas.

3 Die karretjie het min krag, maar knor pligsgetrou. En sy's stewig; 'n kar wat sandvoete én modderstewels ken en nie te deftig is om honde (5.5) veearts toe te neem nie.

4 My ma stop die sleutels in my hand om die motor te parkeer. Net toe ek agter die stuurwiel inskuif, verskyn my pa. Hy is (5.6) briesend. "Die kind is sestien! Parkeer dit self!"

5 Ek het jare daarna 'n paar (5.7) (ramp + spoed) bestuurslesse agter die rug, maar helaas, na vele probeerslae het ek moed opgegee. Die stres van leer bestuur in kombinasie met die vrees dat ek my ma se pronkskedonk dalk kon skade aandoen, was (5.8) die laaste strooi op hierdie ... se rug.

6 Twintig jaar later verkies ek om die bestuurdery nie baas te raak nie. Vriende en Uber-bestuurders kan maar die wiel vat; ek sal net saamry, dankie.

[Verwerk uit *Weg! Ry&Sleep*, Oktober–November 2023]

***Woordeboek van die Afrikaanse Taal (WAT)*:**
***Uber** (U-ber) (<Uber, handelsnaam, <D über, verby, verder")
s.nw., Ubers. Motor met 'n bestuurder wat m.b.v. 'n spesiale app versoek en bespreek word om 'n passasier of passasiers op 'n spesifieke plek op te laai en teen 'n bepaalde tarief na 'n bestemming te vervoer: *'n Uber bespreek.*

VRAE: TEKS F

5.1 Skryf 'n sinoniem vir die woord "liefs" in die opskrif neer. (1)

5.2 Kies die korrekte antwoord. Skryf slegs die vraagnommer (5.2) en die letter (A–D) neer, bv. 5.2 E.

"Uber" is 'n voorbeeld van woordeskatuitbreiding deur middel van ...

A toutologie.
B kontaminasie.
C leengoed.
D erfgoed. (1)

5.3 "Abigail George onthou hoe sy aan die diep kant ingegooi is."

Skryf die intensiewe vorm van "diep" neer. (1)

5.4 Die woord "motor" (paragraaf 2) het twee meervoudsvorme.

Gee die korrekte meervoud van die woord binne konteks én gebruik die ander meervoudsvorm in 'n verklarende sin. (2)

5.5 Waarom word "veearts" sonder 'n koppelteken geskryf? (1)

5.6 Gee 'n sinoniem met minder gevoelswaarde vir "briesend" (paragraaf 4). (1)

5.7 "Ek het jare daarna 'n paar (ramp + spoed) bestuurslesse agter die rug"

Gee die korrekte vorm van die woord tussen hakies EN skryf die bywoordelike bepaling/frase van tyd in die sin neer. (2)

5.8 Voltooi die idiomatiese uitdrukking: "... die laaste strooi op hierdie ... se rug." (Paragraaf 5) (1)
[10]

TOTAAL AFDELING C: 30
GROOTTOTAAL: 70

Kopiereg voorbehou